

Више од две стотине особа до сада су кажњене забраном обављања јавних функција и учешћа у политичком животу у БиХ одлукама високих представника, почев од првог, Карлоса Вестендорпа, до овог последњег, Валентина Инцка. Можда ту не би било много шта необично да је санкционисаним особама пре или касније доказана у судском поступку било каква кривица, но ствари су сасвим супротне: не само да никоме није доказана кривица, поготово не за различита дела оквалификована магловитом конструкцијом «антидејтонско деловање», него је само против ретких била покренута истрага, да би и таква истрага била завршена фијаском за тужиоце. У најпознатије случајеве спадају, свакако, истраге против Мирка Шаровића и Милована Бјелице, који су сумњичени да пружају подршку оптуженима за ратне злочине, али истрагом никада нису потврђене сумње Тужилаштва БиХ и тадашње структуре ОХР-а предвођене Педијем Ешдауном. То, међутим, ни најмање није утицало ни на Ешдауна, а ни на његове (престо)наследнике да се бар мало замисле над својим одлукама, те да их затим и преиспитају и врате основна грађанска и људска права, не само Шаровићу и Бјелици, већ и свима осталима који су одстрањени са јавних функција и из политичког живота, без икаквих доказа о кривици, односно самовољом ових некронисаних царева БиХ који се називају високим представницима.

Најновији кафкијански процес

Штавише, ови модерни кафкијански процеси настављени су и данас. Пре само месец дана, одлуком Валентина Инцка са функције начелника Службе за оперативну подршку у СИПА смењен је Радислав Јовичић, још један у низу српских кадрова, каквих је више од деведесет одсто на дугој листи смењених и санкционисаних. Ни против Јовичића, наравно, никаква истрага није покренута, ни претходно, а ни накнадно, колико је до сада познато. Но, уместо институција које се баве истражним радњама, то је, ако је веровати самом Јовичићу, чинио лично Инцков заменик Рафи Грегоријан. “Ја сам информацију добио од директора СИПА Мирка Лујића, да га је господин Грегоријан позвао и рекао да је потписана одлука за моју смјену и да је то урађено на његову иницијативу, јер сам, наводно, вршио управо његово тајно праћење и тајно прислушкивање”, изјавио је Јовичић.

С друге стране, овај кажњени функционер одбацује ове оптужбе, поткрепљујући то чињеницама да су систем прислушкивања у СИПА интегрисали страни стручњаци и да је Центар за прислушкивање успостављен 1. јуна, док је он отказ, по налогу ОХР-а, добио 8. јуна. “Нека јавност процени колико сам ја то био у могућности да прислушкујем било кога и да имам приступ тој опреми. На основу изјава да су упућене претње људима из ОХР-а и да је вршено незаконито снимање, проистичу најмање два кривична дела. Ја позивам да истрага што пре буде отворена и да буду утврђене чињенице везане за то. Ако сам ја то стварно урадио и ако имају доказе, ја треба да будем процесуиран, а не

само да будем смењен и избачен с посла", рекао је Јовичић.

Да ли због професионалног опреза или због нечег другог, овај млађани обавештајац је, ипак, изоставио да нагласи кључно питање: а зашто истрага није претходно спроведена, кад су већ "докази" ОХР-а против њега били тако "снажни"? Ипак, биће да је то зато што је одговор на ову тему већ годинама познат: ОХР је себи дао за право да буде и тужилац и судија и жалбено веће које, узгред речено, жалбе и не узима у озбиљно разматрање.

Лична воља као врховна власт

Школски пример ове наопаке праксе могао би да представља случај новинара Зорана Жуже, који је 3. јуна 2004. године одлуком Педија Ешдауна смењен са функције шефа кабинета тадашњег председника Народне скупштине РС Драгана Калинића, заједно са Калинићем и још 57 српских функционера. У пропратном писму које је добио Жужа, као и све остале санкционисане особе, Ешдаун је дословце навео да "чињеница да ни професионално, ни политички нисте дали допринос да се превазиђу култура негирања, превара, криминала и некажњивости која доминира РС већ готово девет година – и која спречава и онемогућава хапшење оптужених за ратне злочине – значи да, по мојој (Ешдауновој, прим.а.) оцени спадасте међу оне 'опструктивне елементе' које је ове седмице НАТО навео као главне кривце за неулазак БиХ у програм Партнерство за мир" !?

Из овако сроченог образложења више је него јасно да су разлози за санкционисање и Жуже и осталих, заправо, искључиво политичке природе, што, уосталом, ни сам Ешдаун не крије, јер у последњем пасусу писма изричито наводи да "мере које је предузео имају један циљ - да обезбеде што скорији улазак БиХ у евроатлантске структуре". Можда некоме звучи невероватно, али испада да је Ешдаун проценио да су особе које је потом санкционисао у више наврата чиниле онај чувени тзв. вербални деликт, јер, опет по Ешдауновој оцени, не само да се нису у довољној мери залагали и за приближавање НАТО-у, него су тај "процес" чак и оспоравали. Списак Ешдаунових лудости изведен је, међутим, на основу опет његове личне процене да су Жужа и остали "опструисали хапшење оптужених за ратне злочине", а има ту понегде и Ешдаунових личних сумњи да су неки и "помагали у скривању" Радована Караџића, али никада и нигде, пре или после, те сумње нису потврђене, нити је ко осуђен на основу Ешдаунових сумњи.

Напокон, показало се да за наредног високог представника никако не важе одлуке

њихових претходника, односно да, заправо, лична процена сваког понаособ међу њима представља крајњу одлуку врховне судске, извршне и законодавне власти у БиХ. Нема, дакле, ни система политичког деловања унутар институције која се назива ОХР, јер је основно правило садржано једино у - личној процени.

Тако је, на пример, Ешдаун у оном свом писму навео да његова “забрана и све друге последице његове одлуке престају да важе када Радован Караџић буде предат Хашком трибуналу, а РС својим деловањем покаже да у потпуности поштује своје обавезе да сарађује са Хашким трибуналом”. У међувремену, Караџић је ухапшен, похапшени су и готово сви остали хашки оптуженици и заслугама власти РС, а РС се већ одавно не помиње у извештајима главног хашког тужиоца као место могућег скривања преосталих бегунаца, Ратка Младића и Горана Хаџића. Но, следи нова лудост: ако то већ не помињу у Хагу, тиме се као главним разлогом руководе у ОХР-у, кад одбијају да размотре жалбе особа које је Ешдаун санкционисао !?

Елем, када је Зоран Жужа, након изручења Караџића Хагу, затражио преиспитивање Ешдаунове одлуке од тадашњег високог представника Мирослава Лајчака, добио је одговор у неколико логички тешко повезивих реченица. “С обзиром да су на слободи још два лица против којих је оптужницу подигао ICTY, непрекидно пратимо развој датих околности. У сваком случају, јасно је да се још нису стекли услови за укидање санкција”, наводи се у одговору из октобра прошле године који је Жужи упутио Едуард Ост, чиновник Правне службе ОХР-а. Тако је, дакле, испало да ће ОХР размотрити укидање санкција тек пошто буду ухапшени и Младић и Хаџић, мада, успут буди речено, нема никакве логичке везе између те двојице и функционера смењених пре пет година.

Но, да у целој овој ствари логика и право уопште не важе показао је и Лајчаков претходник, Кристијан Шварц Шилинг. Елем, ваља се подсетити да је управо Шварц Шилинг, практично, поништио једну одлуку Уставног суда БиХ у коју су се поуздали санкционисане особе. Наиме, на основу апелација Драгана Калинића и Милорада Билбије, Уставни суд је 8. јула 2006. године донео одлуку којом се, у ствари, тражи од Председништва БиХ, Савета министар БиХ и Парламентарне скупштине БиХ да у року изнађу правни механизам како би санкционисане особе биле у могућности да се жале на одлуке уперене против њих. Онда је Шварц Шилинг 23. маја 2007. године ову одлуку Уставног суда ставио ван снаге, с образложењем да залази у забран одлука које доноси ОХР и тако је, заправо, цела ствар истерана на чистац. Шварц Шилинг је и формално потврдио да је ОХР неприкосновени владар БиХ на свим нивоима власти, а да остали имају избор да се побуне тек колико им високи представник то допусти, наравно, по његовој личној процени. Тако су и они непоправљиви верници извикане правне државе у БиХ морали да устукну пред чињеницом да је Шварц Шилинг, као нико пре њега, експлицитно саопштио да је лична воља владара у сарајевској “белој кући” врховна власт

у овој земљи. Иако су разни злобници, још од безобзирне смене легално изабраног председника РС Николе Поплашена, па до разноразних наметнутих одлука ОХР-а - у то сумњали.

Осуђени без суда

Поплашен већ одавно избегава да говори о свом случају, а на исти начин реагује огромна већина особа које је санкционисао ОХР. Већ поменути Зоран Жужа, који нам је уступио своју преписку са ОХР-ом, пристао је да каже још неколико реченица, ценећи да ће то, како каже, бити довољно добронамерном посматрачу целе ове ствари. “Након пет година понижавања, драстичног кршења људских права и својеврсне голготе кроз коју су прошли сви ови људи, правни мртваци, и то скоро годину дана након хапшења Радована Караџића за чије су скривање били оптуживани – време је да ОХР преиспита те одлуке и рехабилитује све те људе и врати им људска и грађанска права. Не постоји нигде на нашој планети правно уређена земља у којој живе људи са оваквим статусом. Напоменуо бих да БиХ не може ни помислити на статус кандидата за ЕУ, уколико њене институције, заједно са ОХР-ом, не реше статус ових људи, јер је у њиховом случају прекршен не само Устав БиХ, него и све до сада познате конвенције о заштити људских права”, каже Жужа за “НР”.

Правни стручњак др Радомир В. Лукић, који се такође нашао на удару Ешдаунових санкција пре пет година, није оптимиста у погледу правичног решења овог проблема.

“Треба само казати да се тај експеримент *in vivo*, дакле на живо са око 300 људи, а у нашем случају нас 59 – ево наставља. То је „лајв“ шоу петогодишњи у коме нема никаквог напретка у односу на оно стање, а, тек подсећања ради, високи представник нам је изрекао, практично, кривичне санкције: он је нама одузео цео низ таквих уставних слобода и права, а цео низ других ограничио. Нама је одузето право на политичко организовање, одузето нам је пасивно бирачко право, право на слободу мисли, на слободу изражавања мисли или нам је оно барем ограничено. Исто тако, ограничено нам је право на рад, као и једно право које гарантује универзални Пакт о грађанским и политичким правима, које се назива правом на учешће у јавној власти под једнаким условима”, набраја др Лукић у изјави за “НР”.

Наводећи да је високи представник у међувремену укинуо санкције за неких 7-8 са списка од 59 људи, наш саговорник истиче да су “ та укидања дошла једнако арбитрарно

и самовољно, незнано зашто, како и откуда, као што је дошло и кажњавање људи”.

“Нас 59 јесмо, заправо, грађани трећег или четвртог реда у овој земљи због тога што смо кажњени без икаквог судског поступка, јер високи представник није суд, већ је једна институција настала међународним уговором са ограниченим мандатом. Ми нисмо, је ли тако, имали ни суђење, јер су одлуке донесене тајно; ми нисмо имали право да се бранимо, нисмо имали право да чујемо доказе који су против нас наводно изведени. Затим нисмо имали прилике да питамо сведоке, не знам ни ја кога, вероватно дојављиваче о нечему што смо ми евентуално негде рекли у неком слободном разговору и тако даље. Све то подсећа, је ли, на време комунизма. Нисмо имали право ни на ефикасан правни лек и то је прави разлог зашто се ја овде у РС и БиХ и дан данас осећам грађанином не другог, већ трећег и четвртог реда. Тако је мишљење и мојих сапатника, због тога што се ниједан орган БиХ није удостојио не да нас заштити - јер нама не треба никаква заштита због тога што наша кривица никада није ни доказивана, ни доказана, нити се ми на било који начин осећамо кривим – већ зашто што ниједан тај орган није узео у заштиту бар ова елементарна права ради части БиХ као државе, у најмању руку, ако не нас као бенефицијара таквих права. Исто тако, неком поступку за нашу заштиту није се придружио, нити га је започео ниједан једини орган РС, а то није учинила ниједна једина политичка партија, укључујући и СДС, чијих је педесетак чланова том приликом одстрањено са свих јавних функција. Дакле, то су све разлози зашто се моји сапатници и ја заиста осећамо грађанима трећег или четвртог реда. У другом смислу, осећамо се грађанима првог реда, због тога што смо потпуно храбро и онако ћутећи поднели оно невероватно шиканирање, ово невероватно иживљавање представника међународне заједнице и иживљавање ћутања представника БиХ и РС. Треба исто тако казати да, осим СДС, ни речи у заштиту нас као грађана није рекла ни она политичка партија која данас влада, а која пред страхом да се њој нешто не деси, тек сада присећа да се некада нешто десило када је и она требало да каже нешто у заштиту принципа. Не више ни нас као грађана и личности, већ у заштиту принципа. Па се тек сада сетила да се бавим тим стварима кад тај несретни мач високог представника виси и над њиховим главама”, каже др Лукић.

Цела ситуација, уверен је наш саговорник, не може да служи на част ни међународној заједници која се сакрива иза свемоћи Савета безбедности УН који је наводно послодавац високог представника. То, каже др Лукић, не служи на част ни само Савету безбедности који допушта такву врсту заклањања, правдајући све то наводним очувањем мира у БиХ. “Јер нас 59-орица смо наводно угрозили светски мир и безбедност, и то нечињењем, што је, такође, један парадокс, јер нас оптужују за пропуштање целог низа наводних радњи, акција и активности које смо ми наводно требали да предузмемо да бисмо променили свест људи овде и уклонили, као руком однесено, све трауматичне последице истинских политичких, културних, цивилизацијских и ратних сукоба на овим подручјима. Треба рећи да је, и када предузима мере по Глави 7. ради заштите светског мира и безбедности, СБ УН је и тада

дужан да се придржава оних елементарних правила која су утврђена у актима који су донесени под окриљем УН. Пре свега се мисли на Универзалну декларацију о људским правима и на два основна пакта: пакт о грађанским и политичким правима и пакт о економским и социјалним правима. Дакле, не може то да служи на част не само међународној заједници, него ни органима БиХ», закључује др Лукић.

На питање чему се може надати кроз наредних пет година, одговара да очекује отприлике исто стање. “Јер, ми смо оптужени да смо помагали господину Радовану Караџићу, а ја знам да нисам био у прилици да помажем, знам да и добар део других није био у прилици да помаже, док за један део не могу ништа да кажем, јер нисам био с њима у контакту, али основано претпостављам да ни они нису били у прилици да помогну. Дакле, ако је ухапшен господин Караџић, онда је било потпуно по логици ствари да се овим људима укину наметнуте санкције. Оне, међутим, нису укинуте и неће бити укинуте ни за пет година и ми смо, практично, таоци једног концепта БиХ, таоци немоћи високог представника, таоци немоћи међународне заједнице да овде уреди или промени свест људи, а то све стога што је она себи дала овде превелике и готово немогуће задатке», тврди др Лукић.

С друге стране, након последњег састанка ПИК-а, Валентин Инцко је, истина стидљиво, најавио да ће се наредних месеци бавити и проблемом санкционисаних особа из ранијег периода. Но, тешко је веровати да ће Инцко то учинити на основама правних принципа, тим пре што је управо он донео одлуку са почетка ове приче, и то опет на основу слободне судијске процене, овога пута на сугестију помоћног судије Рафија Грегоријана. Тако је можда могуће да опет понеко буде рехабилитован, опет по царевој милости, његовој личној процени или по нечијој сугестији. Али, тиме ова правна дивљина неће бити ништа више уређена, а високи представници само ће поново показати да су они богови који ходају земљом чије становнике сматрају непросвећеним урођеницима.

(Текст је објављен у бањалучком “Новом репортеру” 8.7.2009.)